

สิ่งละอันพันละน้อยที่ได้จากการเดิน ที่เมืองโบราณ ประเวศ

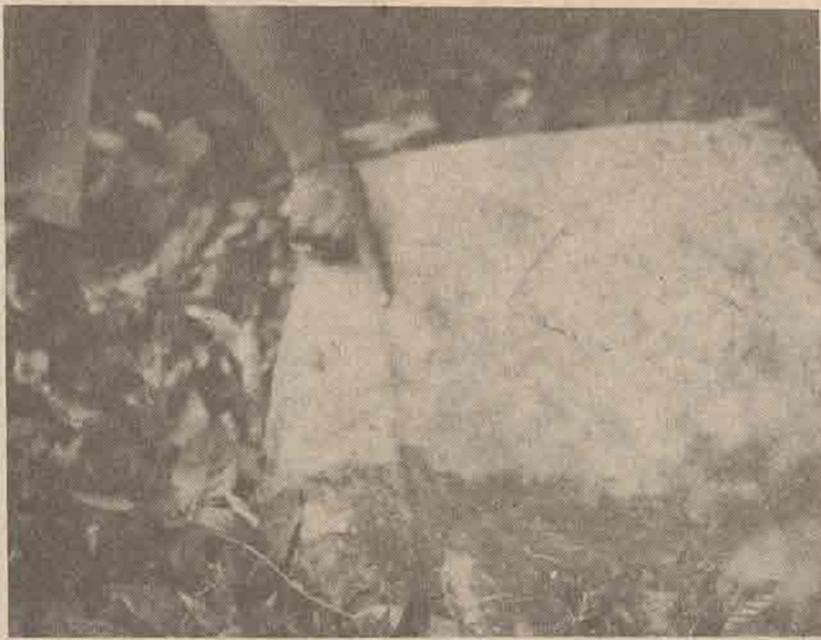

ชูลิรี จามรमान

หลังจากการได้ขึ้นเรื่องเมืองโบราณประเวศที่บ้านประเวศ ตำบลชะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เมื่อเกือบ ๑๐ ปีมาแล้ว (พ.ศ. ๒๕๑๘ หรือ ๒๕๑๙) ก็ได้มาเดินเข้าสู่เมืองและในบริเวณเมืองโบราณพร้อมกับกรรมการชำระประวัติศาสตร์จำนวนหนึ่ง ที่มีอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้นำทางการเดินครั้งแรกนี้ค่อย ๆ เดินค่อย ๆ

ดูทั้งในระดับตาและต่ำกว่าตา คือพื้นดิน เพราะเคยคุ้นกับการเดินสำรวจแหล่งชุมชนมาบ้างซึ่งก็หาเศษหม้อเศษวัสดุโบราณไปและด้วยรู้จักลักษณะผังเมืองและกำแพงเมืองโบราณสมัยทวารวดีสมัยสุโขทัย และที่ยังไม่ทราบสมัยแน่นอนทางจังหวัดภาคเหนือ ถึงแม้เมื่อมาถึงกำแพงเมืองประเวศซึ่งอาจารย์ศรีศักรชี้ให้ดูว่ามี ๓ ชั้น ก็มีความรู้สึกว่ามันเหมือนกับเมืองโบราณที่อื่นที่

มีกำแพง ๓ ชั้น อย่างไรก็ตามเราก็มีเวลาไม่กี่ชั่วโมงที่เดินข้างนั้งข้าง จึงเดินไม่ได้ก็ส่วนของเมืองโบราณ แต่เราก็ได้เห็นและถ่ายภาพอิฐที่ชาวบ้านนำมาสองเครื่องใช้สอยนอกบ้านและปูพื้นดินโคลนบ่อน้ำ อิฐเหล่านี้เนื้อดินขนาดใหญ่และหนา ยังไม่ตรวจสอบละเอียดก็พอจะพูดได้ทีใกล้เคียงขนาดอิฐที่พบแถวเมืองโบราณที่อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี และชาวบ้านก็ยังนำหินแกรนิตขนาดใหญ่หลายชิ้นที่ได้รับการตกแต่งแล้ว และมีรูปกลมใหญ่แผ่นละ ๒ รู บางแผ่นยังสมบูรณ์ดีถึงแม้ถูกเคลือบด้วยตะไคร่น้ำ แต่ตรงแผ่นก็แตกไปบ้าง เราสรุปได้ว่าเป็นหินธรรมชาติขนาดใหญ่

ระหว่างพักรับประทานอาหารกลางวัน ที่ร้านอาหารมุสลิมที่อาหารอร่อยและเจ้าของร้านอัธยาศัยดี นักพัฒนากรสาวที่ทางฉลาดเฉลียวและคล่องแคล่วก็เล่าถึงการพบด้วยขามเคลือบสวยงามเมื่อไม่นานมาระหว่างที่ชาว

บ้านชุดที่อธิบายน้ำ เราจึงชักใช้กันก็ทราบว่ามีอยู่ที่บ้านป่านัน คำบละโด อำเภอมายอ ซึ่งอยู่ไม่ไกลไปนักแต่ไม่มีถนนที่รถวิ่งสะดวกเข้าไปถึงที่ที่พบของมีค่าเหล่านี้ แต่เราก็สนใจมากจึงยินดีเดินทางอย่างวิบาก นายอำเภอ (ร้อยโทนิคม อาลาขานันท์) ก็เอื้อเพื่อให้พรรค ๒ แถวเก่า ๆ แต่ก็วิ่งได้ดีนำพวกเราไปโดยที่ต้อเดินเข้าไปเล็กน้อยก็ถึงศาลาพักข้างทางใกล้ที่ชาวบ้านชุดพบและเขานำเศษแตกของถ้วยชามและจานชามที่ชำรุดไม่มากนักมาวางเรียงรายให้เราดู อาจารย์ศรีศักรพลิกอุยอย่างใจดีจนแล้วสิ้นแตกเพราะว่าชิ้นนั้นโองั้นเหม็ง(มิง) นั้นสังคโลก ฯลฯ บางชิ้นชาวบ้านเขาก็จะขายแต่ด้วยเป็นวันเกือบสุดท้ายของการเดินทางสำรวจข้อมูลประวัติศาสตร์และเงินทดรองจ่ายเกือบหมดกำลังเตรียมใช้เงินส่วนตัวรองจ่ายอยู่แล้วจึงไม่กล้าซื้อไว้ซึ่งมาเสียดยามากภายหลัง แต่ชาวบ้านก็ใจดีมอบบาง ชิ้นที่แตก ๆ ให้อาจารย์

ศรีศักรไปศึกษา

การเดินทางที่สองคือ เมื่อนายนิคม มูลิยะฮามะ จเอกองโบราณคดี กรมศิลปากรที่ไปพักผ่อนและสนใจอุทยานเมืองโบราณที่ปาละแวง จึงนัดหมายกันและไปศึกษาจนพบอดีตศึกษาธิการอำเภอยะรัง นายอนันต์ วัฒนานิกกร ซึ่งย้ายมาปลูกบ้านอยู่ที่ถนนเจริญประดิษฐ์ อันสิ้นสุดปลายทางที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่บ้านนายอนันต์ เราได้ชมทั้งดินเผา ทั้งปูนปั้นมีลวดลายสวยงามหลายชิ้นจนลานคาและยังได้ชมของมีค่าชิ้นเล็ก ๆ ด้วย นายอนันต์ยังนำผ้าที่นายจาร์ส เกียรติทอง จากกองโบราณคดีทำขึ้นหลังจากไปสำรวจเมืองประเวศกับนายมานิตย์ วัลติโกดม มาให้ดูพร้อมกับยังสิ่งแปลกประหลาดที่ครั้งโบราณสถานที่บ้านประเวศ และบ้านวัด ตำบลวัด อำเภอยะรัง ผ้าที่สุกก็ได้นำไปย้อมที่ ๆ มีโบราณและเคยพบโบราณวัตถุทั้ง ๒ บริเวณ ถึงแม้ว่าที่เดียว แต่ก็ช่วยให้เราเข้าใจบริเวณเหล่านี้ดีขึ้นมาก

ต่อมาด้วยคำแนะนำของศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ผู้เขียนก็ได้ขอและได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเรื่อง “การวิจัยข้อมูลทางศิลปะและโบราณ วัฒนธรรมเมืองโบราณที่อำเภอยะรังจังหวัดปัตตานี เพื่อศึกษาเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การสำรวจอย่างละเอียดก็คือการเดินทางที่เริ่มต้นและเกิดพัฒนาหลายครั้ง ครั้งแรกเพราะเข้าไปค้ำยันท่านผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี คือนายเดิมศักดิ์ สมันศิริรัฐ ท่านก็ให้ความคุ้มครองอย่างดีและให้หนังสือไปถึงนายอำเภอยะรัง(เปลี่ยนจากคนเดิม)ขณะเราจึงได้รู้จักค้ำยันผู้ใหญ่นานในบริเวณต่าง ๆ ที่ทราบว่ามีของโบราณ นอกจากที่อำเภอยะรัง เราก็ยังไปดูเครื่องมือจับช้างและ

กล่อมช้างที่บ้านแพน อำเภอมายอ ที่บ้านกรูปี อำเภอสายบุรี ไปที่อำเภอตากใบเพื่อสัมภาษณ์ผู้ที่พูดภาษาไทยกลางได้เพราะกว่าคนจากกรุงเทพฯ ซึ่งก็เขียนชื่อเขียนต่าง ๆ ที่ว่าในสมัยอยุธยาบริเวณปัตตานีเรื่อยไปถึงนราธิวาสมีคนไทยจากภาคกลางไปทำมาหากินค้าขายแล้วก็คงไม่กลับเลยตั้งรกรากอยู่เลยส่วนที่กิ่งอำเภอไม้แก่นเราทราบว่ามีเขตวังที่บ้านกอตอ เราจึงค้นค้นไปเดินในสวนยางก็พบโคกดินที่มีอิฐกล้ายกลิ้งทับที่ขั้วประแวงและบ้านวัด

เนื่องด้วยรายงานการวิจัยก็ได้เผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ อยู่แล้วจึงไม่กล่าวซ้ำในที่นี้แต่ขอนำสิ่งละอันพันละน้อยที่พบจากการเดินในโอกาสต่าง ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว เช่น การเดินโดยชาวบ้านที่มาดูการขุดหลุมทดลองหาไปคือห่างจากบ้านประแวงไปทางทิศตะวันออกและตะวันออกเฉียง

เฉียงใต้ก็พบที่ ๆ เคยเป็นสระน้ำซึ่งส่วนมากรูปร่างสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัสที่แห้งไปแล้วหลายแห่งบางแห่งเป็นน้ำ บางแห่งเป็นที่ว่างโล่ง ๆ อยู่ในท่ามกลางสวนไม้ยืนต้นประเภทต่าง ๆ แต่ที่น่าสนใจคือแห่งหนึ่งมีหลุมลึกที่ชาวบ้านเคยขุดพบของโบราณมีดินไม้ขึ้นอยู่ปากหลุม ซึ่งมีอิฐเรียงอยู่บางส่วน ก็อาจจะเป็นส่วนของโบราณสถานนั่นเอง อีกแห่งหนึ่งที่บ้านวัด ตำบลวัด โกล์ถนนสายปัตตานี-ยะลาแต่ไม่มีทางออกไปถึงจนจะมีพुरुขนาดใหญ่ ซึ่งครั้งแรกที่เดินไปถึงมีน้ำอยู่มีบัวและต้นไม้ในน้ำหลายชนิด ได้แก่ดินเกือบรอบบริเวณ เหนือขึ้นมามีโคกที่มีดินไม้ปลูกเป็นสวนห่าง ๆ พื้นดินมีหญ้าปกคลุม แต่สิ่งที่น่าสนใจมากคือมีหินสี่เกือบดำที่วางอยู่เกือบมีลักษณะดีคือเกือบสี่เหลี่ยมและเกือบกลมคล้ายได้รับการคัดเลือกมาเพื่อเตรียมไว้ทำโบราณวัตถุประเภทฐาน

ศิวิลลิ่ง หรือทวารูป หรือฐานพระพุทธรูป บริเวณนี้น่าสนใจมาก แต่ถ้ามัวจะกลับไปอีกและเดินสำรวจอย่างละเอียดก็ยังคงาค่าตอบไม่ได้ว่าเคยเป็นอะไรมาก่อน

การเดินที่ไปสนใจอีกครั้งคือการเดินที่มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ท่านหนึ่งผู้นับถือศาสนาอิสลามไปเป็นส่วนคุยกับผู้เฒ่าที่บ้านประแวงอายุ ๘๒๐ ปีเศษที่ถ่มน้ำค้ำบลอะริงหาไปพบ ท่านผู้เฒ่าบอกว่า ซึ่งมีว่าวสวยมากอยู่ ซึ่งก็ได้ขุดถ้ำภาพรวมทั้งท่านและครอบครัว ที่บทความจำกัดมากเล่าได้โดยบังเอิญที่นี้โดยบิดามาที่บ้านเมื่อบิดาอายุไม่ถึง ๑๐ ปี บิดาเล่าว่าเมื่อก่อนถิ่นนี้เป็นป่าเกือบตลอดไม่มีมาปลูกต้นไม้มาทำนาถิ่น มากินแก่ ๕ ครอบครัว แล้วก็เลยปีนลี้กทำมาหากินสืบมาจนมีผู้คนอพยพเพิ่มเติมมีการตัดถนนสายนอก ๒-๓ สาย คำบอกเล่านี้ก็พอช่วยให้ความกระจ่างว่าแถวบริเวณประแวงมีได้ร้างไประยะยาวนาน เพราะ ดินไม้ที่ปลูกและยังมีหลงเหลืออยู่ชุกชุกก็เป็นสิบ ๆ ปี เพราะดินไม่อายุ ๑๐๐ เท่าคงตายไปละถูกตัดไปแต่บริเวณนาที่ยังมีรูปรอยของลำน้ำเก่าสระสี่เหลี่ยมและ สระรูปเกือบกลมที่พบในบริเวณเมืองโบราณแสดงว่าพังแห้งไปไม่ถึง ๑๐๐ ปี ของการตัดถนนการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและการตัดแปลงที่ดินขึ้นใหม่มีประโยชน์ใช้สอย

สิ่งต่าง ๆ ที่พบจากการเดินหลายครั้งในบริเวณเมืองโบราณทั้งที่ประแวง บ้านวัด ไม้แก่นและที่อื่น จึงให้ข้อมูลที่นำสำรวจอย่างละเอียดด้วยวิทยากรแขนงต่าง ๆ เช่น ธรณีวิทยา ภูมิศาสตร์ โบราณคดี มานุษยวิทยา ฯลฯ ก็คงจะได้หลักฐานที่เสริมความรู้เรื่องเมืองปัตตานีสมัยต่าง ๆ ไม่น่าก็น้อย *